

Ольга Черемська¹
Вікторія Сухенко²
Ірина Сметана³

УКРАЇНІСТИКА В ПОЛЬЩІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: СТАН І СТАТУС

Анотація: Статтю присвячено соціолінгвістичній проблемі – дослідженню стану і статусу україністики в межах українськомовних ініціатив у Республіці Польща у воєнний період. Мета розвідки – схарактеризувати основні напрями розвитку україністики в Польщі, указати на особливості сучасного поступу, частково репрезентувавши попит на українську мову поза її власною територією, зокрема в польському мовному просторі. Повномасштабна війна суттєво трансформувала світове уявлення про Україну та українців, спричинивши зростання інтересу до української мови, культури, історії та наукового дискурсу, що зумовлює актуальність питання її стану та статусу в сучасному польському освітньо-культурному середовищі. У статті здійснено аналіз змін, яких зазнала україністика в міжнародному академічному та культурному просторі на початку XXI століття, з урахуванням впливу війни як переломної події. Розглянуто підвищену зацікавленість української гуманітарної тематики в освітньому, медійному та громадському просторах Республіки Польща. Простежено тенденції до активного розвитку українознавчих програм: відкриття нових кафедр, сертифікаційних курсів, дослідницько-освітніх центрів. Висвітлено значення перекладної української літератури як інструмента культурної дипломатії та каналу міжнародної комунікації. Наведено приклади адаптованих для іноземної аудиторії видань, що популяризують український наратив у польському просторі. Зроблено висновок про те, що сучасні гуманітарні процеси сприяють не лише актуалізації української мови в глобальному ви-

¹ Ольга Черемська, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української філології та історії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, e-mail: olha.cheremaska@hneu.net

² Вікторія Сухенко, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології та історії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, e-mail: viktoriya.suhenko@hneu.net

³ Ірина Сметана, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології та історії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, e-mail: iryna.smetana@hneu.net

мірі, а й зміцненню її статусу як одного з ключових чинників формування національної ідентичності та розвитку міжкультурного діалогу.

Ключові слова: українська мова, стан і статус мови, мовне планування, престиж мови, українськомовна освіта, навчальні заклади, соціолінгвістика, україністика

Україна, орієнтована на євроінтеграцію, активізує наукові діалоги з європейським академічним товариством, діяльність якого демонструє прагнення утверджувати принципи мовної політики ЄС – багатомовності. Україністика, підтримувана європейськими інституціями, зокрема Європейським центром сучасних мов при Раді Європи, набуває нового статусу у світовому культурному просторі, підвищує свій престиж українська мова в Україні та поза її межами (Куньч та Харчук, 2023, с. 104–115; Куньч та Харчук, 2021, с. 211–219; Литвин, 2023, с. 115–126). Ці процеси є цілком закономірними проявами історичних протистоянь. Орієнтація на систему європейських і світових матеріальних і культурних цінностей, що увиразнилася з другої половини 80-х, незмінно існувала у свідомості певних суспільних кіл протягом кількох останніх століть, сформувавши в мові відповідні номінативно-оцінні опозиції, зокрема на позначення «нових пріоритетів»: європейський, західний (Тараненко, 2024, с. 260–267).

Зосереджуючи увагу на україністиці, зауважимо, що цей термін уживають «для позначення: 1) компендіуму відомостей про Україну та українську проблематику в іншомовній пресі, літературі та культурі; 2) сукупності суспільних і гуманітарних наук, що вивчають історію, мову, літературу та культуру України; 3) українського сегмента (українських студій) у соціогуманітаристиці певної країни, фахової спільноти, університету, інституції, а в найширшому сенсі – західної чи світової науки; 4) науковців й інтелектуалів, які студіюють українську проблематику (україністи)» (Ясь, б. д.). Серед мовознавців, які висвітлюють питання стану й статусу україністики загалом та української мови зокрема поза межами України, Б. Ажнюк, В. Брицин, С. Вакуленко, А. Даниленко, Т. Космеда, О. Куць, Л. Масенко, Г. Мацюк, М. Мозер, О. Муромцева, П. Селігей, О. Тараненко, Ю. Шевельов. Особливу увагу науковців привертають суміжні про-

блеми: міжмовної взаємодії, мовної екології, мовного планування та престижу мови, «мовної глобалізації» (термін О. Тараненка), комунікативної потужності. Останній параметр мовної життестійкості – комунікативна потужність – є визначальним, оскільки впливає на зміну мовної ситуації. Як зауважує Л. Масенко (2010), «передусім треба зміцнити комунікативну потужність мови, тоді молоде покоління переходить на цю мову спілкування».

Проблеми престижу, стану і статусу української мови, україністики загалом поза її межами, зокрема в Польщі, у першій половині ХХ ст. розкрито в дослідженні Ю. Шевельова (1987) «Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): Стан і статус».

Важливим напрямом розвитку україністики сьогодні Б. Ажнюк вважає мовне планування, яке спочатку розглядали «як діяльність, що стосується двох основних рівнів: планування статусу мови (*status planning*) і планування корпусу мови (*corpus planning*). Згодом концепцію мовного планування доповнили ще двома рівнями: плануванням вивчення мови (*acquisition planning*) та плануванням престижу (*prestige planning*)» (Ажнюк, 2021, с. 6–7).

Одним із найскладніших і найменш досліджених аспектів мовного планування є планування престижу. Зазвичай престижність мови формується протягом історично тривалого періоду й пов'язана з економічним, науково-технічним і культурним впливом, який справляє відповідна країна на міжнародне життя (Ажнюк, 2021, с. 6–7).

Українська наукова та культурно-освітня громадськість провадить діяльність із піднесення престижу україністики у світі. Залучення досягнень україністики до загальносвітового культурного процесу в Україні координує культурно-освітня громадська організація Національна асоціація українців (НАУ). Асоціація здійснює спільні дослідження з українознавцями зарубіжних країн; систематизує та поширює інформацію про здобутки українознавства; готує українознавців та фахівців із суміжних дисциплін, зорієнтованих на вивчення українсько-інонаціональних історико-культурних контактів; надає методичну допомогу українознавчим осередкам в інших країнах; організовує літні міжнародні школи для зарубіжних українознавців; сприяє організації українознавчих курсів у зарубіжних університетах. Як складова частина Міжнародної асоціації українців НАУ співпрацює з національними асоціаціями українців (польською, американською, канадською, німецькою та іншими), підтримує діло-

ві контакти з науково-дослідними інститутами, творчими спілками, культурними товариствами.

Передовими центрами співпраці українських науковців з європейським культурно-освітнім товариством, зокрема Польською Республікою, є також більшість провідних ЗВО України: «Львівська політехніка» (Ольштин), Прикарпатський університет імені В. Стефаника (Варшава), Київський економічний університет імені Вадима Гетьмана (Ченстохова), Харківський національний педагогічний університет імені Г. Сковороди (Познань), Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Катовіце, Краків, Варшава, Вроцлав, Торунь) та ін. Зокрема ХНЕУ ім. С. Кузнеця, починаючи із 2018 року, значно розширив співпрацю з університетами Польської Республіки в програмах академічної мобільності, що фінансуються Європейським Союзом, а також науковими та освітніми установами Польщі: проводять дослідження та готують спільні публікації, відкриті лекції, наукові конференції. З дев'яти спільних міжнародних програм три реалізується саме з польськими університетами (Василик, 2018, с. 8).

Метою розвідки є дослідження динаміки стану україністики в Польській Республіці впродовж воєнного періоду в Україні й висвітлення системи заходів, що сприяли взаємовигідній співпраці та утвердженню статусу й престижу української мови.

Українськомовна освіта в шкільних установах Польської Республіки

Як зауважував голова Міжнародної асоціації україністів М. Мозер у 2017 р., статус україністики в Європі недостатньо високий, окрім Польщі (Щур, 2017). Вважаємо цю думку слушною. Однак уже у 20-ті рр. ХХІ століття Україна зазнала значних потрясінь, що особливо вплинули на стан і статус україністики як у державі, так і поза її межами. Упродовж тривалого періоду української незалежності та до початку повномасштабної агресії україністика була лише частиною славістики або східноєвропейських студій, де преференцію мала русистика. Від початку 2022 року світ згуртувався навколо України, українські науковці відчули значну підтримку. У європейських університетах, де домінували російські студії, відкрили сертифікаційні програми з українських студій, відділи та кафедри україністики, науково-освітні центри українознавчих студій тощо.

Польща посідає провідні позиції на міжнародному рівні за кількістю науково-освітніх інституцій, орієнтованих на розвиток українознавства. У країні функціонує шість центрів, діяльність яких повністю присвячена українським студіям, а також чотирнадцять структур, що інтегрують українознавчу проблематику в межах регіональних студій.

Українську мову (як мову національної меншини) у Польщі вивчають у п'яти школах з українською мовою навчання та в близько ста осередках і групах навчання української меншини, зокрема, у Лігниць (Загальноосвітня школа № 4 ім. Богдана-Ігоря Антонича), у Білому Борі (Загальноосвітня школа ім. Тараса Шевченка), у Бартошицях (Середня школа № 8 імені Лесі Українки), у Гурові-Ілавецькому (комплекс шкіл з українською мовою навчання), у Перемишлі (Загальноосвітня школа № 2 ім. Маркіяна Шашкевича) (*Україномовні школи в Польщі*, б. д.). Українські громадські організації створюють також свої осередки для вивчення української мови та культури як окремих позашкільних занять. Українські суботні та недільні школи відкрито у Варшаві, Кракові та Вроцлаві.

Через повномасштабну війну в Україні у 2022 році значна частина українського населення, зокрема жінки та діти, були змушені задля безпеки покинути територію держави. За останніми статистичними даними, оприлюдненими польським виданням *Rzeczpospolita* з посиланням на Міністерство освіти і науки Польщі, на території Республіки Польща нині перебуває понад пів мільйона неповнолітніх громадян України, з яких понад 286 тисяч інтегровані в польську систему освіти.

Учні, які прибули до Польщі після 24 лютого 2022 року, відповідно до польського освітнього законодавства мають змогу вивчати українську мову із сьомого класу як одну з іноземних мов у польських школах (*Можливість вивчати українську мову як другу іноземну в польських школах*, 2025). МОН України розпочало системну співпрацю з урядом Польщі, щоб створити умови для збереження національної ідентичності українських учнів, які тимчасово перебувають у Польщі (*МОН системно співпрацює з Польщею для збереження національної ідентичності українських учнів за кордоном*, 2024). У цьому контексті важливого значення набуває діяльність українських шкіл, які не лише забезпечують базові освітні потреби українських дітей, а й відіграють суттєву

роль у збереженні національної ідентичності, мови й культурної спадщини. Такі навчальні заклади, що функціонують у низці польських міст, мають високий попит серед українських біженців та мігрантів, а кількість поданих заяв на вступ значно перевищує наявні освітні можливості.

Одним із найбільш відомих закордонних освітніх центрів є *школа «Материнка» імені Дмитра Павличка у Варшаві*, що діє за сприяння громадської організації «Український центр освіти». Навчання проводять для учнів 1–11 класів згідно з програмою Міністерства освіти і науки України з обов'язковим компонентом вивчення польської мови. У північній частині Польщі, у місті Білий Бір, функціонує *Комплекс загальноосвітніх шкіл імені Тараса Шевченка*, заснований у 1990 році. У закладі здійснюють навчання українською та польською мовами в початковій школі та ліцеї. У березні 2022 року в межах ініціативи «Незламна Україна» відкрито *«Першу українську школу»*, яка реалізує освітню програму відповідно до державних стандартів України. У закладі навчається понад 1200 дітей. Філії школи працюють у трьох великих містах – Варшаві, Кракові та Вроцлаві. Також у межах установи функціонує програма дошкільної підготовки *«Школа майбутнього першокласника»* для дітей віком від 5 до 7 років (Слончак, 2024).

У 2025–2026 навчальному році передбачено чотири форми навчання: «Наживо» – доступно лише у Варшаві, Кракові та Вроцлаві; «Гібрид» (поєднання офлайн – та онлайн-занять) й «Українознавчі предмети» (офлайн-заняття з української мови, літератури та історії) можливі в усіх містах; «Дистанційка» (онлайн-навчання) доступне незалежно від місця проживання (*Освітня ініціатива «Перша українська школа у Польщі»*, б. д.).

Історичне значення має *Комплекс шкіл з українською мовою навчання в Гурово-Ілавецькому*, заснований у 1947 році для української громади, депортованої внаслідок операції «Вісла». Станом на сьогодні комплекс охоплює початкову школу та ліцей, де, окрім реалізації загальноосвітньої програми, значна увага приділяється збереженню української культури й традицій.

У місті Перемишль функціонує *Комплекс загальноосвітніх шкіл №2 імені Маркіяна Шашкевича*, який вважають одним із найбільших і найпрестижніших закладів освіти. Навчання здійснюють польською та українською мовами; додатково викладають предмети,

присвячені історії України та географії. До структури установи належать дитячий садок, початкова та загальноосвітня школи. Заклад має статус державного, тож навчання є безоплатним (Слончак, 2024).

Приватна українська школа *Hevelius* у місті Гданськ забезпечує навчання українською мовою відповідно до освітніх стандартів, затверджених Міністерством освіти і науки України. Освітній процес організовано в невеличких класах, що сприяє індивідуальному підходу та дає змогу вчителям приділяти належну увагу кожному учневі (*Список шкіл, у яких українці зможуть здобути освіту в Польщі*, 2024).

У місті Бартошице діє *Початкова школа № 8 імені Лесі Українки*, яка реалізує програму дошкільної освіти для українських дітей віком 5–7 років. Основною метою закладу є підготовка до шкільного навчання з використанням української мови як основної мови освітнього процесу. Також українські школи функціонують у Познані, Катовіце та Лодзі.

Окрім повноцінних навчальних закладів, у Польщі активно функціонують *українські суботні школи*, які забезпечують підтримку української мови та культури у вихідні. До таких ініціатив належать, зокрема, Українська суботня школа Варшави Фонду «Наш вибір», суботні школи у Вроцлаві та Любліні (Слончак, 2024).

В Українській суботній школі у Варшаві реалізують освітні програми, які відповідають українському стандарту, що дає змогу учням здобувати знання рідною мовою та зберігати зв'язок із національною освітньою системою. Окрім основного навчального процесу, школа організовує широкий спектр позакласних заходів, спрямованих на популяризацію української культури, мови та традицій серед молоді. Дитячий клуб, що функціонує при закладі, пропонує адаптаційні та розвивальні активності для молодших дітей, сприяючи їхній соціалізації та створенню комфортного інтеграційного простору в новому культурному середовищі (*Список шкіл, у яких українці зможуть здобути освіту в Польщі*, 2024).

Таким чином, розгалужена мережа українських освітніх установ у Польщі виконує важливу функцію не лише з метою адаптації українських дітей до нового освітнього середовища, а й задля збереження національної ідентичності, культурної спадщини та міжнаціонального діалогу.

Україністика у вищих навчальних закладах Польщі

При вищих навчальних закладах у Польщі створено спеціалізовані відділи та кафедри, що здійснюють викладацьку та науково-дослідну діяльність у галузі української мови, літератури, культури, історії та політичних процесів, а також зосереджують увагу на аналізі польсько-українських взаємин у різні історичні періоди. Паралельно в Польщі активно діє низка аналітичних центрів, які, хоча й не мають формальної освітньої функції, відіграють важливу роль у розвитку сучасного українознавства завдяки проведенню дослідницьких проєктів, ініціюванню публічних дискусій, міжкультурних обмінів та перекладацькій діяльності, спрямованій на популяризацію української літератури та ідей у польському публічному просторі (*Українські студії у Польщі: де викладають та досліджують українську мову, культуру, історію та політику*, 2024).

Кафедра україністики Варшавського університету є одним із найстаріших центрів українських студій за межами України. Заснована у 1953 році на факультеті прикладної лінгвістики, вона з того часу безперервно провадить навчальну та наукову діяльність, готуючи бакалаврів і магістрів. Кафедра також активно працює у сфері наукових публікацій, зокрема видає журнали «*Studia Ucrainica Varsoviensia*» та «*Польсько-українські студії*». Започаткувала магістерську програму «Європейські українознавчі студії», яка готуватиме фахівців, здатних здійснювати справжній міжкультурний діалог, розвивати міжнародну співпрацю. Проводяться круглі столи, міжуніверситетські лекції «Українська мова: вчора і сьогодні» та «Ідентичність. Література. Медіа». Окремо реалізується англomовна серія лекцій у межах Ukrainian Studies Network / Мережі українознавчих студій, у якій беруть участь спікери з університетів Західної Європи, США та Канади. Теми виступів охоплюють широкий спектр, зокрема питання перекладу, сучасної літератури та мовної політики – і всі вони є надзвичайно-актуальними сьогодні.

Щороку організовують зимові школи, такі як «Україна в центрі досліджень: нові тенденції та виклики», «Соціальні виклики сучасної гуманітаристики», а також є школа «U2 Ukraine» – спільний проєкт із Університетом Альберти (Канада). Проводять студентські конференції, майстер-класи.

Наукова діяльність кафедри представлена численними публікаціями: статтями, монографіями, підручниками та словниками. Серед новітніх видань – «Українська мова в бізнесі» (Л. Колібава, С. Романюк; Варшава, 2023), підручник «Розмовляємо про літературу» (у співавторстві зі С. Ковпик та М. Замбжицькою; Варшава, 2022), посібник «Українська культура на щодень. Частина II» (О. Новікова, С. Романюк, К. Якубовська-Кравчик; Варшава, 2022), «Великий польсько-український фразеологічний словник з індексом» (І. Кононенко; Варшава, 2023).

Окрім того, працівники кафедри заснували Центр мовної допомоги для біженців, створили розмовники для вчителів, які не володіють українською мовою, але працюють з учнями з України. Підтримували також колег з українських університетів і активно популяризували українську культуру через ЗМІ та участь у культурно-просвітницьких заходах (Руссу, 2024). На сьогодні кафедра реорганізована в Інститут україністики, що став єдиним подібним інституційним утворенням у Польщі.

Кафедра міжкультурних студій Центрально-Східної Європи Варшавського університету реалізує освітні програми першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів, що спеціалізуються на вивченні проблематики Східної Європи. Особливістю навчального процесу є поглиблене опанування однієї з мов регіону, зокрема української, а також організація навчальних візитів до відповідних країн з метою набуття міжкультурного досвіду та фахової практики (*Українські студії у Польщі: де викладають та досліджують українську мову, культуру, історію та політику*, 2024).

Студії Східної Європи Варшавського університету (Stodium Eurory Wschodniej) функціонують як науково-дослідний центр, що належить до провідних установ, які здійснюють комплексне вивчення регіону Східної та Центральної Європи (зокрема України), Центральної Азії, Кавказу та Балкан. Центр забезпечує реалізацію освітніх програм бакалаврського, магістерського та післядипломного рівнів. До основних напрямів його діяльності належить організація наукових конференцій, проведення літніх і зимових шкіл, а також публікація фахових наукових журналів і монографій, присвячених країнам відповідного регіону. Щорічно українські здобувачі освіти й молоді науковці мають змогу отримати стипендії для навчання за магістерською програмою «Східні студії» або скористатися стипен-

діяльними програмами, що отримують фінансування Президента Республіки Польща (*Українські студії у Польщі: де викладають та досліджують українську мову, культуру, історію та політику*, 2024).

Кафедра українознавства Ягеллонського університету здійснює підготовку фахівців за бакалаврською та магістерською освітніми програмами зі спеціальності «Українська філологія». При кафедрі функціонує науковий гурток українознавства, що об'єднує студентів та дослідників, зацікавлених українською проблематикою. Основні напрями діяльності гуртка охоплюють проведення експертних лекцій, наукових обговорень, мовних семінарів, а також участь у міждисциплінарних дослідженнях. Науково-дослідна група українознавства відіграє важливу роль у формуванні та розвитку академічних інтересів здобувачів освіти, зокрема шляхом ініціювання та організації наукових конференцій, дослідницьких проєктів і культурно-просвітницьких заходів (*Zakład Ukrainistyki*, б. д.).

Активну українознавчу діяльність здійснює Підляський науковий інститут – позаурядова організація наукового, а також навчального, культурного та освітнього характеру, що виконує роль науково-дослідного, навчального та освітнього закладу української громадськості Підляшшя (м. Більськ на Підляшші) і провадить дослідження історії та культури української громадськості Підляшшя. Вагомим результатом діяльності Підляського наукового інституту стало видання антології українськомовного письменства Підляшшя «Країна свого слова», видана у 2023 р. Антологія є першим широким і комплексним представленням літературної творчості Підляшшя, створеної українською мовою, як літературною, так і місцевими, підляськими українськими говірками (*Видання*, б. д.).

Кафедра україністики Вроцлавського університету реалізує освітні програми першого та другого рівнів вищої освіти, спрямовані на комплексне вивчення української мови, мовної політики, літератури та культурологічного контексту України. Починаючи з 2016 року, кафедра є ініціатором щорічної міждисциплінарної студентсько-аспірантської конференції «Про Україну інтердисциплінарно у Вроцлавському університеті» (*O Ukrainie interdyscyplinarnie na Uniwersytecie Wrocławskim*). Цей науковий захід слугує платформою для презентації дослідницьких напрацювань молодих учених, які провадять дослідження в різних галузях знань і вивчають різноманітні аспекти української тематики (*Українські студії у Польщі: де викладають*

та досліджують українську мову, культуру, історію та політику, 2024). Значний поступ україністики можемо спостерігати в Познані. Як зазначає Т. Космеда, «історію Познанської україністики можна поділити на два етапи: перший – це 1991–2011 рр. (перших 20 років її існування). Це етап її формування і становлення коли в Інституті російської філології факультету неолінгвістики УАМ починала «пароститися» й робити свої перші кроки спеціалізація «Російсько-українська філологія». Другий етап, як видається, розпочався з 2012 року, коли було започатковано спеціальність «Українська філологія» спочатку як бакалаврат, а згодом і як магістратура (2015) – це етап її активного розвитку» (Космеда, 2016).

Сьогодні кафедра українознавства Університету Адама Міцкевича в Познані здійснює підготовку фахівців першого та другого рівнів вищої освіти з української філології, а також реалізує аспірантську програму з підготовки викладачів східнослов'янських мов, яка надає випускникам необхідну психолого-педагогічну та методичну базу для викладання української мови. Програма спрямована на формування знань і практичних навичок у галузі психології, педагогіки, загальної та спеціальної дидактики, методики викладання, а також компетентностей, необхідних для ефективного спостереження, аналізу, планування й організації освітнього процесу. Науковий доробок викладачів кафедри охоплює широкий спектр академічних публікацій: індивідуальні й колективні монографії, наукові статті, підручники з української мови, лексикографічні дослідження, переклади та рецензії. Основним науковим виданням, що презентує діяльність кафедри, є фаховий журнал *Studia Ukrainica Posnaniensia* («Студії України Познання»), у якому публікують праці з українського мовознавства, літературознавства, польсько-української компаративістики в літературі, мовознавстві та культурології, а також з теорії та практики перекладознавства (*Zakład Ukrainistyki*, б. д.).

Розвиток українськомовних ЗМІ

Упродовж досліджуваного періоду спостерігаємо значний поступ української журналістики. 18 вересня 2023 року в Республіці Польща розпочало діяльність нове українськомовне онлайн-медіа *Sestry* (*sestry.eu*), де працюють українські журналістки – вимушені переселенки з різних країн світу. Проект позиціонує себе як медіаплат-

форма, спрямована на аудиторію українок, що перебувають у стані вимушеної міграції, а також на тих, хто бере безпосередню участь у спротиві, забезпеченні функціонування критичної інфраструктури, медичної та економічної стабільності держави. Окрім того, видання *Sestry* адресоване міжнародній спільноті солідарних осіб, які підтримують Україну в її боротьбі за суверенітет і демократичні цінності (*У Польщі стартувало нове онлайн-ЗМІ, де працюють українські журналістки*, 2023). Головною редакторкою мультимедійної платформи *Sestry* є Марія Гурська – відома українська журналістка та телеведуча, програмна директорка телеканалу «Еспreso», яка також виступає ініціаторкою й організаторкою низки міжнародних культурних ініціатив, спрямованих на розвиток польсько-українського діалогу.

Медіаресурс *Sestry* функціонує як тримовна міжнародна платформа (українською, польською та англійською мовами), що забезпечує широкий спектр контенту, зорієнтованого на потреби українськомовної аудиторії у вимушеній міграції, а також міжнародної спільноти, залученої до процесів гуманітарної, культурної та політичної підтримки України.

Контент платформи містить практичну інформацію, зокрема юридичні консультації, поради психологів та фахівців із працевлаштування, а також аналітичні матеріали, інтерв'ю з міжнародними лідерами та авторські колонки провідних експертів у галузі міжнародних відносин, соціальних наук і медіа (*Про нас*, б. д.).

Харків'янка Дар'я Дранішнікова – співзасновниця вокальної студії та авторка дитячих телевізійних проєктів – після вимушеної міграції до Варшави внаслідок повномасштабного вторгнення ініціювала створення україномовного глянцевого журналу «*Незалежні*». Основною метою цього видання визначено сприяння процесам культурної самоідентифікації та українізації громадян України, які опинилися за кордоном, а також підтримка їхньої ефективної інтеграції в нове соціокультурне середовище.

У межах тієї ж ініціативи засновано радіoproграму «*Незалежна*» на варшавському IMI Radio, яка виконує функцію важливої інформаційної платформи, орієнтованої на інформування, підтримку та мобілізацію української спільноти в Польщі (Радіо «Накипіло», 2025).

Реалізація освітніх культурних проєктів та освітніх ініціатив

У воєнний період отримали значну підтримку й успішну реалізацію освітні проєкти змішаних форматів. Зокрема, 2022 року стартував мовно-освітній проєкт «Єдині», спрямований на сприяння та допомогу українцям, які прагнуть перейти з російської мови на українську в умовах еміграції. Ініціатива передбачає комплексну програму тривалістю 28 днів, що поєднує онлайн – і офлайн-формати навчання, розраховану на формування стійкої україномовної практики серед учасників. Освітній курс охоплює щоденні завдання, доступ до навчальних матеріалів, участь у вебінарах і лекційних сесіях. Особливу увагу приділено подоланню мовного бар'єру, аналізу типових мовних помилок, популяризації українськомовного контенту, зокрема музики й кіно, а також створенню сприятливого середовища для неформального спілкування українською мовою. Для підтримки й мотивації передбачено використання ігрових елементів та інтерактивної взаємодії в дружніх онлайн-спільнотах (*У Польщі стартували курси для охочих перейти на українську мову*, 2022).

Варто зазначити, що повномасштабна російська агресія проти України спричинила глибокі соціальні трансформації не лише в українському суспільстві, а й у сусідніх державах, зокрема в Польщі. У зв'язку з масовим прибуттям українських громадян, змушених покинути Батьківщину через воєнні дії, польське суспільство опинилося перед новими викликами інтеграційного, культурного та комунікативного характеру. Відтак істотно зросла суспільна зацікавленість Україною, її культурою та, особливо, українською мовою, яка стала предметом інтенсивного вивчення з боку польських громадян як важливий засіб міжкультурного діалогу й солідарності.

Відповідно до аналітичних даних платформи Duolingo, у 2022 році понад 1,3 мільйона користувачів у світі розпочали вивчення української мови. Польща посіла третє місце (після Ірландії та Німеччини) серед країн із найвищим зростанням кількості нових користувачів (1615%).

Цю тенденцію підтверджують також свідчення представників інших освітніх ініціатив. Зокрема, за даними Анастасії Герасимук, засновниці польськомовного ресурсу *Ukrainiski.online*, у період з 1 жовтня 2020 року до 23 лютого 2022 року сайт відвідали близько 23 тисяч

користувачів з території Польщі. Після початку повномасштабної російської агресії кількість відвідувачів з Польщі зросла до понад 311 тисяч (станом на 17 листопада 2023 року), що становить збільшення аудиторії більш ніж у 13 разів.

Подібну динаміку фіксує й Анна Огойко – засновниця англomовного освітнього проекту *Ukrainian Lessons*. За її словами, до лютого 2022 року сторінку проекту щомісячно відвідувало до 500 осіб із Польщі. У березні того ж року цей показник сягнув майже 4000 відвідувань, а в наступні місяці стабілізувався на рівні понад 1000 відвідувань щомісяця. У коментарі для порталу *Notes From Poland* авторка також зазначила, що Варшава посідає третє місце серед міст за кількістю слухачів подкастів, присвячених вивченню української мови. Окремі польські громадяни зазначають, що процес вивчення української мови сприяв поглибленню їхнього розуміння рідної польської мови. Зокрема, у приватному відгуку, опублікованому на інстаграм-сторінці освітньої платформи *Ukraiński.online*, інженер Марчін Глазунув підкреслив, що вивчення української дало йому змогу краще опанувати польську мову, збагнути окремі граматичні правила та значно розширити власний лексичний запас (Димидюк, 2023).

Упродовж періоду незалежності в Україні створено й опубліковано значну кількість літературних праць, які сприяють осмисленню національної ідентичності та суспільних прагнень. Протягом останнього десятиліття активізувалося видання перекладної літератури, що забезпечило можливість репрезентації українського наративу на міжнародному рівні. Одночасно спостерігаємо зростання інтересу до України за кордоном, що стимулювало появу численних якісних публікацій, переважно в жанрі науково-популярної літератури.

У цьому контексті Український ПЕН у співпраці з медіа «Сенсор» уклали добірку під назвою «100 книжок, які допоможуть зрозуміти Україну». До цього переліку увійшли твори з історії, політики, культури, а також художня література та книжки для дітей. Частина рекомендованих видань доступна для читання польською мовою: Оксана Забужко «Польові дослідження з українського сексу» / Oksana Zabużko «Badania terenowe nad ukraińskim seksem»; Оксана Забужко «Музей покинутих секретів» / Oksana Zabużko «Muzeum porzuconych sekretów»; Оксана Забужко «Сестро, сестро» / Oksana Zabużko «Siostro, siostro»; Сергій Жадан «Інтернат» / Serhij

Żadan «Internat»; Сергій Жадан «Ворошиловград» / Serhij Żadan «Woroszyłowgrad»; Тарас Прохасько «Непрості» / Taras Prochaśko «Niezwykli»; Юрій Андрухович «Московіада. Роман жажів» / Jurij Andruchowycz «Moscoviada. Powieść grozy»; Андрій Любка «Карбід» / Andrij Lubka «Karbid»; Софія Андрухович «Фелікс Австрія» / Sofija Andruchowycz «Felix Austria»; Тетяна Малярчук «Забуття» / Tania Malarczuk «Zapomnienie»; Володимир Рафеєнко «Мондегрін. Пісні про смерть і любов» / Wołodymyr Rafiejenko «Mondegreen»; Олексій Чупа «10 слів про Вітчизну і стільки ж про любов» / Ołeksij Czupa «Dziesięć słów o ojczyźnie»; Юрій Винничук «Танго смерті» / Jurij Wynnyczuk «Tango śmierci» тощо (*Книжки, які допоможуть зрозуміти Україну: художня література, видана польською*, 2025). Отож україністика художня через внутрішній рефлексивний досвід продовжує діалог із польським читачем, відкриваючи нові обрії між-культурної комунікації.

Висновки

Упродовж воєнного періоду україністика дістала значну підтримку для розвою в європейському мовному просторі, зокрема в Польській Республіці. Ужито заходів щодо надання можливості для українських дітей здобувати освіту рідною мовою в межах шкільної освіти. У закладах вищої освіти активізовано діяльність із підготовки фахівців першого та другого рівнів вищої освіти з української філології, українські здобувачі освіти отримують сприяння в контексті магістерських програм, а також розпочато реалізацію аспірантських програм. У межах програми поглибленого опанування однієї з мов регіону, здобуває переваги українська мова. На етапі нового відродження перебуває освітня та академічна співпраця. Упродовж досліджуваного періоду розпочато реалізацію українськомовних культурних ініціатив та проєктів. Протягом останнього десятиліття активізовано видання перекладної літератури, що забезпечило можливість репрезентації українського наративу на міжнародному рівні. Актуальним на сьогодні є вироблення спільної концепції підтримки реалізації програми розвитку українознавчих студій, освітніх проєктів та ініціатив у світовому академічному та культурному просторі як на рівні державної політики, так і з боку європейських інституцій.

Можемо констатувати, що сучасні гуманітарні процеси сприяють не лише актуалізації української мови в глобальному вимірі, а й укріпленню її комунікативної потужності, зміцненню її статусу як одного з ключових чинників формування національної ідентичності та розвитку міжкультурного діалогу.

Бібліографія:

- Ажнюк, Б. (2021). *Мовна політика: Україна і світ*. Видавничий дім Дмитра Бурого.
- Василик, С. (2018). Центр українсько-польських академічних обмінів – новий етап співробітництва з польськими партнерами. *Моя кар'єра*, (4(36)), 8. https://hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/03/Моя-karera_4_36-1.pdf
- Видання. (б. д.). Підляський науковий інститут. <https://www.pninstytut.org/vydannia/>
- Димидюк, Д. (2023, 12 грудня). «Завдяки вивченню української я покращив свою польську»: як і чому поляки вчать українську мову? Наш вибір. <https://naszwybir.pl/polyaky-vchat-ukrayinsku-movu/>
- Книжки, які допоможуть зрозуміти Україну: художня література, видана польською. (2025, 28 березня). Наш вибір. <https://naszwybir.pl/knyzhky-zrozumity-ukrayinu/>
- Космеда, Т. (2016). Становлення та поступ познанської україністики (1991–2016 рр.). *Граматичні студії: зб. наук. праць*, (2), 119–128. <https://jgrst.donnu.edu.ua/article/view/3032>
- Куньч, З., Харчук, Л. (2023). Мовна інтеграція українських переселенців: інституційна підтримка ЄС. У Я. Турчин, Т. Астратович-Лейк (Ред.), *Новий порядок денний для Європи та Європейського Союзу: причини – напрями – пріоритетні цілі* (с. 104–115). Львівської політехніки; Інститут Політичних Наук, Вармінсько-Мазурський Університет в Ольштині.
- Куньч, З. Й., Харчук, Л. В. (2021). Сучасна мовна політика України та країн Балтії: зіставний аналіз. У Я. Турчин, Т. Астратович-Лейк, О. Горбач (Ред.), *Східна політика Європейського Союзу: здобутки, виклики та перспективи* (с. 211–219). «РОМУС-ПОЛІГРАФ».
- Литвин, О. (2023). Європейська мовна політика: досвід для України. У Я. Турчин, Т. Астратович-Лейк (Ред.), *Новий порядок денний для Європи та Європейського Союзу: причини – напрями – прі-*

- оритетні цілі (с. 115–126). Львівської політехніки; Інститут Політичних Наук, Вармінсько-Мазурський Університет в Ольштині.
- Масенко, Л. (2010, 10 листопада). *Коли не ведеться мовна політика в країні – це теж політика*. Zaxid.net. <https://cutt.ly/hKrigU5>
- Можливість вивчати українську мову як другу іноземну в польських школах*. (2025, 18 березня). Міністерство освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/news/mozhlyvist-vyvchaty-ukrainsku-movu-iak-druhu-inozemnu-v-polskykh-shkolakh>
- МОН системно співпрацює з Польщею для збереження національної ідентичності українських учнів за кордоном*. (2024, 14 листопада). Міністерство освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/news/mon-systemno-spivpratsiue-z-polshcheiu-dlia-zberezhennia-natsionalnoi-identychnosti-ukrainskykh-uchniv-za-kordonom>
- Освітня ініціатива «Перша українська школа у Польщі»*. (б. д.). ЮНІСЕФ Спільно. <https://spilnoinpl.org/article/osvitnia-initsiatyva-persha-ukrainska-shkola-u-polshchi>
- Про нас*. (б. д.). Sestry. <https://www.sestry.eu/pro-nas>
- Радіо «Накипіло». (2025, 31 березня). *Харків'янка створила українськомовні ЗМІ в Польщі*. [Відео]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=zRrnDFFR8T4>
- Руссу, А. (2024, 2 липня). *«Сьогодні вкрай необхідні спеціалісти, які можуть провадити справжній міжкультурний діалог»*. Розмова із завідувачкою кафедри україністики Варшавського університету Катажиною Якубовською-Кравчик. Наш вибір. <https://naszwybir.pl/ukrainistyka-uw/>
- Слончак, К. (2024, 23 лютого). *Українська школа у Польщі: як знайти, особливості навчання та різниця в програмах*. Еспресо. <https://espresso.tv/suspilstvo-ukrainska-shkola-u-polshchi-yak-znayti-osoblivosti-navchannya-ta-riznitsya-v-programi>
- Список шкіл, у яких українці зможуть здобути освіту в Польщі*. (2024, 17 вересня). HEYBUS. <https://heybus.com.ua/life-in-poland/list-of-schools-where-ukrainians-can-get-education-in-poland>
- Тараненко, О. О. (2024). *Українська літературна мова кінця ХХ – першої чверті ХХІ ст.: стан і тенденції розвитку* (Ч. I). Український мовно-інформаційний фонд НАН України. https://drive.google.com/file/d/1IXiNwgtSTU8u_XTxuzcRis2bbDGlxTEz/view

- Українські студії у Польщі: де викладають та досліджують українську мову, культуру, історію та політику.* (2024, 12 серпня). Наш вибір. <https://naszwybir.pl/ukrayinski-studiyi-u-polshhi/>
- У Польщі стартували курси для охочих перейти на українську мову.* (2022, 6 грудня). Наша Польща. <https://nashapolsha.pl/u-polshhi-startuvali-kursi-dlya-ohochih-perejti-na-ukrayinsku-movu/>
- У Польщі стартувало нове онлайн-ЗМІ, де працюють українські журналістки.* (2023, 20 вересня). Укрінформ. <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3763807-u-polsi-startuvalo-nove-onlajnzmi-de-pracuut-ukrainski-zurnalistki.html>
- Шевельов, Ю. (1987). *Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941): стан і статус.* Сучасність.
- Щур, М. (2017, 01 травня). *Українці повинні більше шанувати свою мову і культуру – професор Мозер.* Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/28457980.html>
- Ясь, О. В. (б. д.). *Україністика, термін.* Інститут історії України НАН України. http://www.history.org.ua/?termin=ukrainistyka_term
- Zakład Ukrainistyki.* (б. д.). Instytut Filologii Wschodniosłowiańskich. <https://ifw.amu.edu.pl/o-institucie/zaklady/zaklad-ukrainistyki/>